

Европейски съюз

**ПРОГРАМА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 2014 – 2020 г.
ЕВРОПЕЙСКИ ЗЕМЕДЕЛСКИ ФОНД ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ
ЕВРОПА ИНВЕСТИРА В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ**

АНАЛИТИЧЕН ДОКЛАД

**Анализ на условията и възможностите за приобщаване и социално включване
на младите ромски майки от маргинализирани общности, живеещи като
компактни маси на територията на МИГ-Лом**

(Резултати от емпирично проучване)

ноември, 2018 г.

Проучването е осъществено от

**Център за изследвания, информация и
социално-икономическа документация (ЦИИД)**

Ръководител на изследователския екип:

Доц. д-р Рая Александрова

Това проучване стана възможно благодарение на усилията на много хора, които със своите знания и компетенции способстваха за качественото изпълнение на задачите. Авторът изказва благодарност на екипа на ЦИИД, който осъществи организацията набирането на емпиричните данни, на младежи до 29 годишна възраст от община Лом, на хората от община Лом, които съдействаха за набирането на данните, на работодателите, които взеха участие в изследването и които с готовност и откровено споделяха своите оценки, изказваха мнения как виждат промените в обучението и мотивацията на младите хора към заетост, за формиране на трудови умения и професионална квалификация.

Споразумение за изпълнение на СВОРП №РД50-40/24.04.2018 г.

*Сдружение „Местна инициативна група – Лом“, гр.Лом, ул. “Георги Манафски“ № 19, ет.2
тел: 0971/2 90 02. e-mail: office@miglom.org , email: miglom@abv.bg
www. <http://miglom.org/>*

Цел, предмет и обект на проучването

Целта на проучването е да се определят причините за повишаване на детските бракове и ранни раждания сред ромската общност, да се идентифицират потенциални канали за въздействие в посока минимизиране на това явление.

Предмет и обект

Предмет на изследването са причините за ранните бракове и ранните раждания сред ромското население на територията на община Лом, нагласите на ромската общност по отношение на ранните раждания, образованието на децата и по-специално на момичетата, нагласата към професионално образование и трудова заетост.

Обект на изследването са млади майки-ромки, живеещи в четирите компактни ромски общности – в град Лом и в селата Сталийска махала и Долни дол, местни лидери на ромските общности, младежи с различно ниво на образование, активисти от ромски етнос на местно и национално ниво, влияещи върху политиките, свързани с ромската общност в България, включително и в община Лом.

Методология на проучването

Проучването е мултидисциплинно по същност, с използване на социологически техники за набиране на информация като дискусия в рамките на фокус група и интервю. Проучването съдържа два етапа – документален анализ и теренно проучване. Документалният анализ се основава на изследвания, свързани с ранните бракове в ромската общност в България и в други държави в Европа, преглед на документи даващи информация за ранни бракове, образование на момичета и отпадащи от образователната система, раждания на деца от непълнолетни, преглед на политиките в България за противодействие на тези негативни явления, законови рамки и стратегически документи на община Лом, свързани с предмета на изследване.

Работата на терен обхваща провеждане на интервюта с ромски лидери, представители на НПО, функциониращи на територията на община Лом, с представители на общински подразделения, свързани с провеждане на политиките по отношение образование и трудова заетост на младежи, включително и младежи от ромския етнос, работодатели, преподаватели и др. като един от акцентите е върху образованието на ромите, положението на младите момичета –роми в ромската общност. Целево е организирана и проведена фокус група дискусия с млади майки от ромския етнос, родили децата си като непълнолетни. Възрастовата група на участниците във фокус групите е 17- 36 годишна възраст, т.е част от тях в момента на изследването са непълнолетни майки. Образователното ниво на майките по информация от тях, е завършено средно образование, като част от тях продължават да учат за да завършат средно образование след раждане на детето. Участниците във фокус групата са подбрани целево така че да са в различна възраст, от различни подгрупи на ромския етнос -калайджии, цуцумани, решетари и др. С част от майките, родили децата си като непълнолетни, се проведе индивидуално интервю по

тяхно желание. При провеждане на дискусиите и интервютата се спазва принципа на анонимност.

Място на провеждане на изследването - община Лом

Период на набиране на емпиричната информация: 1-15, 20 ноември 2018 г.

Представените резултати и изводи от проучването се основават на цялостен анализ на събрания емпиричен материал, на изследвани документи, на проведени изследвания и анализи по темата на настоящето изследване.

Анализът е насочен към идентифициране на причините и проблемите за ранните раждания на ромските момичета, за причините за сключване на детски бракове в съвременните условия; нагласата на младите ромки-майки към образование и професионална квалификация. Вниманието е насочено към потенциал за минимизиране на детските бракове и ранни раждания чрез стимулиране и повишаване на образователното и професионално ниво на младежите-роми.

Обща характеристика на ромския етнос – кратко описание

Векове наред по българските земи живеят етнически роми (цигани). Въпреки продължителното съжителство във времена на различно държавно управление, ромите живеят в относително самостоятелни и затворени общности. В различните периоди в рамките на слаба динамика в общественото мнение у нас сега господстват трайно изградени и утвърдени през годините на прехода стереотипи – предимно негативни или пренебрежителни, по отношение на ромското население. Тези стереотипи до голяма степен се дължат на етносоциалната структура и специфични етнокултурни традиции на ромите.

За ромското население е характерна една особеност – няма достатъчно достоверна и общо приета информация както за тяхната численост, така и за културни специфики на отделните подгрупи, съставляващи ромското население в Европа в т.ч. и в България. Парадокс е, че едновременно съществува голямо количество изследвания и анализи и липса на данни за ромското население. Голям брой количествени и качествени изследователски проекти проучват положението на ромското население в страните от ЕС. Много малко от тези проучвания могат да бъдат основа за сравнителен анализ и извеждане на общи закономерности в процеса на адаптация на ромското население в съвременна Европа. В тези множество изследвания съществуват огромни разлики в показателите за степен на образование, трудова заетост, възраст на брачност и първо раждане. При различните изследвания има съществени разминавания в резултатите по отношение образованието на ромите, професионална и трудова подготовка, участието на ромите в пазара на труда. Тези различия се основават на използвани различни подходи и методологии на проучванията както и на културното многообразие и начин на живот на ромския етнос. Важен факт, който трябва да отбележим е, че когато се изследва ромското население – това са компактните общности от ромско население, които живеят в затворени общности. Като правило ромите, които в различна степен са се интегрирали към основния етнос – в случая към българското население, не се включват в различните извадкови изследвания. Това води до

Споразумение за изпълнение на СВОМР №РД50-40/24.04.2018 г.

*Сдружение „Местна инициативна група – Лом“, гр.Лом, ул. “Георги Манафски“ № 19, ет.2
тел: 0971/2 90 02. e-mail: office@miglom.org , email: miglom@abv.bg
www. <http://miglom.org/>*

изключването на тази група от ромското население, която е мотивирана да се влее в географската етническа общност на мнозинството. По общи впечатления на редица изследователи – броят на мотивираните към интеграция роми макар и бавно се увеличава. Но обективна информация за този процес липсва.

Изводите в този анализ също се отнасят предимно за ромските общности, живеещи компактно. Те не са интегрирани към българския етнос, не приемат правилата и нормите на поведение, установени в обществото. Приетите политики за интеграция на ромския етнос от различни правителства по време на прехода не бележат позитивни резултати. Известни са някои деклариращи „постижения“ като : в резултат на проведени усилия от страна на НПО и местна власт – ромите започват да заплащат изразходваните от тях електричество и вода; увеличава се броят на децата от ромския етнос, които посещават предучилищни датски градини и училище до получаване на основно образование и др. Но това са техни задължения, които ако не се спазват - нарушителят подлежи на санкции. С други думи - на ромския етнос у нас в продължителен период се позволява да не спазват законите и да няма за тях последици. Това формира друга, разграничаваща ценностна система и поведение ясно видимо в обществото и натоварено с негативизъм. Този негативизъм се разпространява върху целия ромски етнос, независимо че не всички роми имат това поведение.

Статистически точни данни за числеността на ромското население у нас, включително и на територията на общинна Лом е трудно да бъдат установени. Една от причините е сложната йерархична структура на етническото самосъзнание при ромското население и широко разпространения сред тази общност феномен – „преферирано етническо самосъзнание“¹, наблюдаван както при формални процедури (преброяване на населението), така и по време на неформални контакти. Част от ромите, които се самоопределят като друг етнос са и тези, които са се интегрирали в обществото и се стремят в своя бит и ежедневие да не се различават от българското население.

Друг важен фактор, затрудняващ установяване на точната численост на ромското население е повишената мобилност след 1989 г. , довела до силна емиграция с различна времева продължителност. Но за целите на този анализ, статистическите данни и установяване на точния брой роми, населяващи община Лом не е от съществено значение. Акцентът е да се изведат основни причини са ранното раждане от страна на ромските момичета, влиянието на непосредствената среда както и тяхното отношение към ставането майка на детски години.

Влияние на средата върху поведението на ромите за ранни бракове и раждания

Ромите са специфичен тип междугрупова етническа общност, която няма аналог на територията на Европа. У нас те също не са монолитно цяло, не са хомогенна общност, а са разделени вътрешно на отделни подгрупи. Тези подгрупи говорят на различни езици, самоопределят се по различен начин, различават се по бит и културни традиции, част се определят като християни, част – като мюсюлмани. Независимо от своята затворена общност, те не живеят изолирани от обществото. Социално-икономическите процеси се отразяват на техния начин на живот. Изследователи на ромската общност, посочват, че ромите живеят най-малко в две измерения – в своята ромска общност и в макрообществото, от което са неразделна част.² Бидейки част от макрообществото, те запазват своята етнокултурна

¹ Публично деклариране на друга, различна от ромската етническа принадлежност.

² Марушкова, Е., Попов, В, 1995. Циганите на България, Изд. Клуб 90 , с. 12-14.

специфика чрез спазване на неписани правила предавани във времето както и типични ромски норми на социално поведение. Именно чрез това поведение отделните подгрупи се самоидентифицират и се стремят то да бъде запазвано и възпроизвеждано в поколенията. Такива неписани социални норми са ранните бракове или наричани още – детски бракове, купуването на булката, бита и начина на живот и др. Трябва да отбележим, че под влияние на социално-културните процеси в макрообществото постепенно се наблюдава промяна в социалните норми на ромското население. Тази промяна е много бавна, по различен начин протича в различните подгрупи, но важното е че се случва. Пример за такава промяна е броят на родените деца в ромското семейство. Във времето под влияние на различни фактори броят на децата в семейството намалява. Често срещано вече е ромското семейство да има по две деца, дори само по едно дете. Не може да се каже, че тази зависимост е свързана пряко с образователното ниво на родителите: родители с основно и по-ниско образование имат 1-2 деца, но безспорно образователното ниво влияе върху начина на живот на ромите.

Проблемът за ранните бракове и ранните раждания сред ромското население е важен и е обект на чести дискусии. Според българското законодателство съжителство, бракове и раждания на деца от непълнолетни е недопустимо. Независимо от това практиката показва, че съжителство на брачни начало сред ромското население е разпространено и дори в някои подгрупи се толерира от ромската общност.

Този въпрос е в обсега на вниманието на изследователи, политици, както и често е предмет на обсъждане от цялото общество. Обществото като цяло не приема и не подкрепя ранните бракове и раждания от непълнолетни. Въпреки това, този процес не спира, има различна динамика. Общеизвестно е, че ранни раждания от непълнолетни се толерират в ромската общност, въпреки че не всички роми са единни по този въпрос. В публичното пространство надделява мнението на тези, които толерират тези бракове и раждания, независимо, че тези хора са малцинство и в повечето ромски подгрупи. Спираме се на някои данни за възрастта на брачните връзки и раждания, въпреки ясното съзнание, че тези данни са много условни. Приемаме, че те описват някаква картина, макар и характерна за определени по-малки общности от ромското население.

За периода 1995-2010 година изследванията показват, че се наблюдава повишаване на възрастта на момичетата и момчетата, които съжителстват и / или сключват брак като цяло : към 2008 г. средната стойност за начало на брачен живот при мъжете е 18.9 години, а при жените – 17 години³

Проучване на Център „Амалипе“ проведено през 2011 г. сред ромско население, живеещо компактно показва, че средната възраст за начало на съжителство при жените е 17 г. и 5 месеца, докато при мъжете тази възраст е 20 г. и 1 месец.⁴

Национално проучване върху образователните нагласи на ромската жена, проведено през 2003 г., показва, че болшинството от жените-ромките между 16-20

³ Томова, И., Пампоров, А. и В. Миленкова. 2008. Социално-икономическо положение на етническите малцинства в България. София: Институт по социология – БАН, 18

⁴ Център за междуетнически диалог и толерантност „Амалипе“. 2011. Превенция на ранните бракове. Пловдив: Астарта.

години в страната не са омъжени⁵. При някои групи роми брачната възраст на момичетата е сходна с тази на околното население, т.е.- възрастовата граница е сравнително висока - при *калайджии* от Северозападна България, при *копанари* в Търговишко и Шуменско. При други по-консервативни групи като *калдараши* или живеещи в сегрегирани квартали на големи градове (каквото се наблюдава в община Лом) възрастовата група за сключване на брак остава ниска. Според някои автори брачната възраст е пряко свързана с нивото на образование, според други изследователи- пряка връзка не се наблюдава. Ето как описват средната възраст на първото съжителство и връзката с нивото на образование:

*„Средната възраст на първото партньорско съжителство при лицата с незавършено начално образование е 17 г., но най-често срещаната начална възраст е 16 г., като тогава 50% от ромите с най-ниското образование вече имат партньор. Средната възраст на първото партньорско съжителство при лицата с висше образование е 23г., но най-често срещаната начална възраст е 28 г. На 25 г. 50% от ромите с висше образование вече имат партньор. Любопитно е да се отбележи, че видът на средното образование също оказва значимо влияние. Завършилите професионални гимназии (техникуми) имат с 2 години по-високо средна възраст на първо партньорско съжителство (22 г.) и брак (23 г.) спрямо завършилите в средни общообразователни училища.“*⁶

В ромската култура и съществуващият семеен модел, който изисква девственост на момичето при брак, ранният брак е общностно приемлива практика. Според разбиранията на ромската общност всъщност това е единственият изход, когато е отнета девствеността на момичето или когато девойката излиза с момче, и потенциално съществува вероятност девствеността ѝ да е застрашена. Това се споделя от болшинството ромски семейства, живеещи в компактни ромски общности независимо от техния образователен статус. Тази потенциално съществуваща възможност се явява и основната причина често момичетата да бъдат спирани от училище в прогимназиален или гимназиален курс на училището. Много силно това се отнася за малки населени места, където за да продължи обучението си в по-горен курс, децата трябва да пътуват до друго близко населено място. В такъв случай често явление е родителите да спират децата си от училище още в прогимназиалния курс.

Данни за съжителство без брак на непълнолетни наблюдавани по етнически признак не се набират поради, което е трудно да се посочат конкретни данни. Предоставените от НСИ данни за съжителства без брак на момичета под 16 и под 18 навършени години не съдържат етнически профил на момичетата, и затова се анализират според общите тенденции. Приемаме, обаче, че е значителна част от тези съжителства се отнасят за ромски момичета. Основание за това , са експертни оценки, които посочват че детските бракове и раждания са в пъти по-чести сред ромското население в сравнение с останалите етнически общности. Все пак,

⁵ Кючуков, Хр. 2004. Образователен статус на ромската жена. София: Фондация „Център за изследвания и политики за жените“.

⁶ Център за междуетнически диалог и толерантност „Амалипе“. 2011. Превенция на ранните бракове. Пловдив: Астарта, с. 93

необходимо е отново уточнението, че и сред ромите бракове и раждания от малолетни и непълнолетни далеч не са преобладаваща практика.

По данни от НСИ през 2001 г. 6181 момичета под 18 години са в съжителство, като 2283 от тях са под 16 години. За десет години броят на 18-годишните момичета в съжителство намалява с около 30% и през 2011 г. те са 4334. Намаляването при 16-годишните в съжителство е над 33% – те са 1505 през 2011 г.

Сключването на брак и създаване на семейство обикновено се свързва с раждането на децата. Броят на непълнолетните майки родили първото си дете се променя във времето. В периода 1995-2011 г. се наблюдава устойчива тенденция към намаляване на тези ранни раждания във всички ромски подгрупи. Трудно е да се идентифицират конкретните причини – те са цялостни и се определят от начина на живот, появилите се възможности за квалификация и трудова заетост, както и усиляване контролът върху задължителното образование.

Изследванията показват, че ранните бракове и раждания не са еднакво разпространени сред различните ромски подгрупи. Така например, при калайджийите практически отсъстват ранни бракове и раждания от непълнолетни момичета. При решетари и кошничари възрастта на сключващите брак се покачва, но сред тях са възможни и се допускат бракове на младежите под 16 години. Такива се срещат когато тези групи живеят при лоши икономически условия и живот в бедност, нисък образователен статус на семейството, лоши битови условия при които живее семейството, липса на мотивация за образование и придобиване на професионални знания и умения за трудова реализация. Момичетата от тези групи като правило прекъсват образованието си както поради сключване на брак, така и поради включване в икономически дейности и работа в домакинството. Известни са също така и отделни населени места, където ранните бракове и ранните раждания са характерни. Например, в кв. „Раковица“, Берковица сключването на ранен брак е масово, като нормалната възраст за сключване на брак по думи на хора от ромската общност там средно е 14-16 годишния. Раждането на деца преди 18 години се приема като нещо нормално. Някои от момичетата, завършили основно училище в града, част от децата, които са включени в интеграционни програми и дейности продължават образованието си до средно. Практика е младите хора да са изцяло икономически зависими от родителите си. Най-възрастните жени в разширените семейства – свекърви и баби на децата са най-важният фактор при вземане на решенията за брак. Ролята на пасторите по отношение решението за брак не е значима, въпреки сравнително широкото разпространение на евангелистката църква сред ромите. От страна евангелистката църква се правят опити за неприемане на бракове между непълнолетни, но до този момент не може да се каже, че се наблюдава успех. Динамиката, наблюдавана у нас към намаляване на браковете и ражданията сред непълнолетни не е в резултат влиянието на религията.

Последните години, обаче, се наблюдава отново увеличение на ранните раждания от непълнолетни и дори малолетни. (Фиг.1.) Причините отново са комплексни, определят се както от спецификата на етническата под-група, така и от регион на местоживееене – доколко и как ромската общност участва в икономическия живот, по какъв начин е включена, какъв е животът вътре в ромската общност и т.н.

Етнокултурните и икономически специфики сред ромските общности предпоставя съществуването на различни модели по отношение на брачната възраст. За някои общности сключването на брак от малолетни и непълнолетни е практика от миналото, на която самата ромска общност гледа с насмешка, за други – това е

правило. Може да се говори за най-общо за три модела по отношение на брачната възраст сред момичетата:

- Първи, при който масовата практика е момичетата да се омъжават във възрастта между 12 и 15 години. За тях като правило основното образование е максималното ниво на образование, което може да бъде постигнато и то не от всички;
- Втори, при който браковете се сключват като правило след навършване на 16 годишна възраст. Тези момичета завършват основно образование, което е възприета норма за тези ромски общности и дори все по-често се случва те да продължат да учат до завършване на средно образование. Семейството играе основна роля за продължение на образованието. Все по-голяма част търсят трудова реализация;
- Трети, при който брачните тенденции не се различават от тези на макрообществото, т.е. на българите. Тези момичета завършват средно образование, голяма част продължават да учат и висше. Това е групата на ромите, които се стремят да придобият професионална квалификация и последваща професионална реализация. Но не може да се приема еднозначно, че те са еднакво интегрирани в обществото. Голяма част от тях не са приети от ромската общност.

Тук трябва да посочим и специфичното разделение на ролите в семейството при ромската общност. Във всяка под-група съществуват свои неписани правила за ролята и мястото на мъжа и жената в семейството, ролите в разширеното семейство, които в основата си са в традиционния модел за семейство в обществото у нас. При ромите мъжът е този, който представлява семейството както вътре в общността, така и извън нея. Младото семейство обикновено живее заедно с родителите и прародителите на мъжа и трите поколения представляват традиционното разширено семейство. Властта на мъжа е съобразена с възможностите да издържа и изхранва семейството. Младото семейство се отделя да живее самостоятелно когато мъжът е в състояние да се грижи за семейството си. По-голямата част от ромското население живее в модела на разширеното семейство, където властта на най-възрастния мъж е най-голяма. Ролята на жената е свързана с организация на ежедневието вътре в семейството, създаване на уют, отглеждане и възпитаване на децата. Позицията на жената в разширеното семейство се променя от млада снаха – стара снаха – свекърва. Като свекърва жената има най-голяма власт вътре в разширеното семейство. Днес тези роли са запазени и се спазват и предават в поколенията, въпреки влиянието на външните обществени процеси. По отношение вземането на решения за сключване на брак на децата, внуците и правнуците – думата е на свекървата, на бабата. Ролята на жената от средното поколение в разширеното семейство – майката на момчето и момичето се счита за най-важна в процеса на възпитание на децата към семейството, формират отношението към брака и броя на децата в семейството, формират поведението на момчетата и момичетата извън ромската общност. Те са който избират брачния партньор и които уреждат сключването на брак и създаване на младото семейство. Особено силна е тяхната роля при калайджийите, решетарите и кошничарите. Жените от средното и възрастно поколение в разширеното семейство са тези, които утвърждават традициите и едновременно с това – те са хората, които променят семейния модел в ромската общност. Промените се определят от нивото на

образованост на жените от средното и възрастно поколение. Когато те са в по-висок образователен статус – младите вървят по техния път – ходят на училище, мотивирани са придобият професионални знания и умения и са насочени към трудова реализация. Когато жените от тези поколения са с нисък образователен статус – те възпроизвеждат аналогично поведение у младите момичета и момчета – на жената не ѝ трябва образование, трябва да е здрава за да ражда деца и да гледа бъдещия си мъж, не ѝ трябва трудова реализация и т.н.

Възпитанието на момчетата и момичетата в семейството е различно. Отношението към момичето е по-строго и основното е да бъде възпитана да запази девствеността си до сключването на брак. Запазването на девствеността е престижа на семейството в ромската общност. Това се спазва и днес, когато в обществото отношенията между младежите са доста по-либерални. **Спазването на тези нрави в съчетание с по-ранното физиологично съзряване се изтъква като една от основните причини за ранните бракове в ромската общност.** Изследванията показват, че най-либерални по отношение запазване девствеността на момичето до брака са ромите- калайджии в област Монтана.⁷

Според начина на свързването на младите в семейство и сключване на брак все още у нас се срещат различните характерни за ромския етнос форми – от ангажирани бракове, в които влиза и купуването на булката – до искане на булката от родителите ѝ (годеж). Все още съществува и кражба на булки, които могат да бъдат реални, но и имитирани – за да се спазват обичайте.

Влияние на образованието върху поведението на ромите за ранни бракове и раждания

Безспорно сключването на брак и образованието са два процеса относително независими, но пряко свързани в отношението към ранните бракове и раждания от непълнолетни. Както беше посочено по-горе – в традицията на ромското семейство основната роля за възпитанието на момичетата и момчетата имат жените от средното и възрастното поколение. Те са тези, които изграждат ценностната система на младите, те са тези, които формират отношението към семейството, образованието, създаване на деца. Основен проблем, който е в обсега на управляващите е ранното напускане на училище от ромските деца и възпроизводството на функционални неграмотни и ниско образовани хора. Паралелно с това се формира и пълна демотивация за трудова реализация на младежите – роми. Трябва да отбележим, че това явление не се отнася само за ромската общност, но при тях е в много по-висока степен застъпено. Причините са различни. Само маркираме някои от тях, които оказват влияние при формирането на поведение стимулиращо ранните бракове и ранните раждания.

Икономическата ситуация и високата безработица е предпоставка за бедността, при която живеят голяма част от ромското население. Те са в затворен кръг, от който се излиза трудно – от една страна са малограмотни и възможностите им за работа, които да отговарят на техните знания и умения са силно ограничени. Работодателите не са готови да ги приемат на работа. От друга страна – липсата на средства и начинът на живот ги ограничава в техния избор да учат и да се развиват, което води до липса на мотивация за трудова реализация. Известно е, че в тази

⁷ Изследване на социалните норми, които възпрепятстват достъпа на момичета да образование 2016 г., УНИЦЕФ, София

ситуация се възпроизвежда себеподобно поколение, което предварително е маргинализирано, препитава се от различни дейности, включително и дейности като разпространение на наркотици, проституция и други, които се преследват от закона.

Етнокултурните особености на ромската общност стимулира ограничаване образованието на момичетата с цел ограничаване на контактите ѝ извън семейството и „погледа“ на жените от разширеното семейство. Мотивът за това е запазване на девствеността на момичето. Това се среща практически у всички подгрупи на ромската общност. Особено силно това може са проследи в малки населени места, където няма училище и децата пътуват до съседни населени места за да учат. Това е една от причините момичетата да напускат училище в прогимназиалния курс.

Политиките и мерките, които се въвеждат целят да задържат децата от ромските семейства в образователната система колкото е възможно по-дълго. Една от тези мерки е обвързването на социалните надбавки за деца да бъде изплащани само на семействата, чиито деца посещават училище. Друга мярка е осигуряването топла храна в училище, което е силен мотивационен фактор за бедните семейства. Въпреки тези мерки, обаче, броят на децата, отпаднали от училище остава голям. Причина за това е криворазбрана грижа от страна на контролните органи и училищни ръководства по отношение спазването на тези нормативни решения.

По данни от наши изследвания сред учители и директори на училища широко разпространена практика е да се издават недействителни документи на семейства, че децата им посещават училище. Когато това е и съпроводено с силно снижаване на изискванията за знания и усвояване на изискуемия материал, училището се превръща в място за „посещение“, а не място за учене. Оценката за знания е неадекватна, последиците за формиране на ценностната система са безвъзвратни.

„...Как да не издам бележка, че посещава училище. Нали ще останат гладни.“

Учител от Видин, 2010 г

„...пишем им тройки.... Те не знаят нищо, но нали все пак идват....малки са още, по-добре е да идват на училище когато могат.“

Учител в начален курс, област Монтана, 2010

„... О, какво учене... тя има други грижи, други мисли в главата си. Бебето го гледат уж родителите, но „

Учител в гимназиален курс, област Монтана

Потвърждение на оценката за качеството на получените дипломи е и мнението на работодатели, които търсят хора да наемат за работа с различна квалификация, включително и за общи работници. Наред в липсата на знания, те посочват и липсата на култура на труда, спазването на трудова дисциплина и отговорно поведение.

„... искам да го назнача... имам нужда от работници, но той не може нищо да прави. Какво да го правя... Има само диплома, която за нищо не може да му служи... а и доколко е меродавна.... „

Работодател, частен бизнес община Лом, 2018г.

„... Назначих едно момче , пробно.... Да видя какво може. За общ работник. Имаме нужда от работници. Готови бяхме да го вземем на постоянна работа за лятото. ... А той на втория ден не дойде на работа.... Яви се след три дни без дори да каже защо го е нямало....От трудова дисциплина не разбира, да не говорим за трудова култура....“

Работодател, частен бизнес, община Лом, 2018г

„... Работим с ромите. Има и добри момчета, но са много несериозни. Трудно може да се разчита на тях....“

Работодател, община Лом, 2018г

За момичетата, които са се омъжили като малолетни и непълнолетни и са родили деца продължаването на образованието е изключително рядко срещана практика. Посещават училище, но единици са тези, които действително усвояват изискуемия материал и получават реални дипломи. Като правило тези момичета имат друг различен модел за семейния живот, който не се стимулира от затворените ромски общности.

*

*

*

В заключение може да твърдим, че все повече се утвърждава мнението, че нивото на образование оказва влияние върху времето за сключване на брак и раждания. Колкото по - нисък е образователният статус, толкова повече сред общността са ранните бракове и ранните раждания, поради съжителство или забременяване на момичето. Наблюдаваните явления на ранно отпадане от училище на 12-13 годишни поради очаквана женитба, последните години се увеличават. Сравнително ново явление е появата на ранни бракове в общности, където това не е било традиция. Необходимостта от ранен брак се наблюдава и поради икономически съображения, а именно - да се женят момичета за заможни момчета като стратегия на семействата им за бягство от бедността и осигуряване на по-добро бъдеще. Тези тенденции са тревожни за цялото общество. Подобна тенденция се наблюдава и сред ромски общности в Румъния, Сърбия и други страни от ЕС, където роми, които традиционно не женят дъщерите си в ранна възраст, започват да го правят по икономически причини.⁸

В полза на ранните бракове и ранните раждания е и разбирането широко разпространено сред ромите, че ранната женитба, особено при момичета на 12-14

⁸ *Bițu, N., Morteau, C. 2010. Are the rights of the child negotiable? The case of Early Marriages among Roma Communities in Romania.* Bucharest: UNICEF and Romani Criss.

години, е брак с дете и момичетата на тази възраст нямат необходимите умения за отглеждане и възпитание на деца. Но те ражда здрави деца, въпреки че не са в състояние да се грижат за тях. За отглеждането на детето се разчита предимно на свекървата или в по-редки случаи - на майка на непълнолетната майка – на жените от възрастната поколение в разширеното семейство. **Основната роля имат те както за възпитанието на младите в утвърдените традиции, така и за въвеждане на нови, иновативни за ромското семейство практики, възприемани от обществото.**

Влияние участието в пазара на труд върху поведението на ромите за ранни бракове и раждания

Интерес представлява съществува ли връзка между ранните бракове и ранните раждания и включването в пазара на труд на ромите. Практиката показва, че голяма част от ромското население е изключено от пазара на труд, те са безработни при това като правило- дългосрочно безработни. По данни на сравнително проучване сред ромското население в 9 държави от ЕС проведено през 2016 г. – ситуацията е сходна: една четвърт от ромите се самоопределят като „заети“, което включва както заетост на пълен работен ден, така и работа при непълен работен ден и случайна заетост. Една трета са определят като „безработни“, 40% се определят като пасивни участници в пазара на труд – заети в домакинството с неплатен труд и пенсионери.⁹ Основните причини за ниската заетост на ромското население са:

- ниското ниво на образование , което ограничава възможностите за трудова реализация. Въпреки че повечето от младите роми отговарят на изисквания образователен минимум (посещавайки училище във възрастта за задължително образование), те отпадат много скоро след като достигнат края на формално изискваното задължително образование и не получават подходяща квалификация за пазара на труда. ниското качество на образованието се дължи и на снижение прага на изискуемите знания за покриване критериите на образователния минимум, което се дължи частично на широко разпространената естествена сегрегация на училищата в населени места с преобладаващо ромско население; сегрегирани училища предоставят значително по-ниско качество на образование, което възпрепятства продължаването на образованието след възрастта за задължително образование.
- Липса на трудови навици и мотивация за трудова реализация – наред с ниското качество на образованието основна причина за изключването на голяма част от ромското население от пазара на труд е липсата на трудови навици изобщо.
- Структурата на икономиката – реструктуриране на икономиката в страните от Източна Европа, включително и в България и развитието на частния сектор не създава работни места за ниско квалифицират труд. Дори и да има такива работни места – липсата на трудови навици допълнително ограничава възможностите за трудова реализация на ромите.
- Социалната политика – социалната политика се отъждествява като „капан за безработицата“ – което се свързва с непривлекателно преминаване от безработица към заетост. В обществото периодично се повдига дискусия за размера на социалните помощи , включително и помощите при безработица, добавките за отглеждане на деца, и др. които са съизмерими с доход при заетост на ниско

⁹ Заетост на ромите и потенциал на държавните и бизнес политики за включване в пазара на труд, 2017 г. доклад, под редакция В. Месинг, Будапеща.

квалифициран труд. В обществото съществуват канали за източване на средства чрез регламентирани различни социални плащания и ромското население се възползва най-много от това. Обществена тайна е, че голям брой роми работят в сивия сектор и едновременно с това – получават помощи за безработица. Липсата на контрол за различните социални плащания способства за демотивация към трудова заетост у голяма част от ромското население.

- Друг демотивиращ фактор е осигуряването на условия за живот на децата (младежите) от ромските семейства, които са извън страната и изпращат пари на останалата част от разширеното семейство в България.

Всичко това води до изключване на ромите от пазара на труд. Те се хващат на случайна работа, почасово, като правило в сивата икономика. Те имат нестабилен нисък доход, което крие опасност за включването им в криминални деяния.

Трябва да отбележим, че едновременно с това се увеличават населените места, където ромите с образование се привличат и получават определена квалификация за работа в частния сектор. Все повече роми, за сега предимно мъже, намират постоянна работа.

За стимулиране заетостта сред ромското население Правителствата приемат Програми, които да създават трудова заетост за ромите. Министерството на труда и социалната политика и Агенцията по заетостта са основните посредници, участващи в изпълнението на националните политики за заетост, включително програми и мерки, насочени към ромите. Безработните роми могат да бъдат достигнати, както чрез общи, така и чрез специфични мерки, всички от които финансирани от държавния бюджет и средства на ЕС. Без да се спираме на този вид активиране заетостта на ромите, се споменем само ефективността от този вид дейност е много ниска. Самите роми оценяват ефективността от своя труд като ниска, което води до дълготрайна демотивация към труд.

Независимо на многобройните проучвания за бита и начина на живот на различните ромски общности, няма пряка информация за влиянието на трудовата заетост върху ранните бракове и ранните раждания. Откъслената информация е опосредствана през образователното ниво, което е описано по-горе. Безспорно налаганият модел на трудова заетост, при това квалифицирана заетост води до промяна бита и ежедневието на ромското семейство. Логиката на разсъждения е насочена към постигане на мотивация за трудова реализация, която да се свързва с относителна свобода на младото поколение роми. Преодоляването на традиционно утвърдени взаимоотношения на подчинение и зависимост в ромското семейство е труден и продължителен процес и не винаги с позитивен резултат.

Ромите в община Лом

На територията на община Лом живеят основно три групи етнически роми – цуцумани, решетари и калайджии, живеят като компактни групи. Според едно от основните деления на ромските общности те спадат към групата на йерлиите (т.е. местни), които говорят на различни диалекти. Сред тях има християни (дасикане рома) - православни християни, каквито са калайджии и цуцумани и мюсюлмани (хорохане рома). Според друго голямо подразделение, което се вметва в рамките на йерлиите са така наречените влахични цигани, които носят наименованието си поради това, че използват старовлашки диалект. Групата на решетарите са потомци

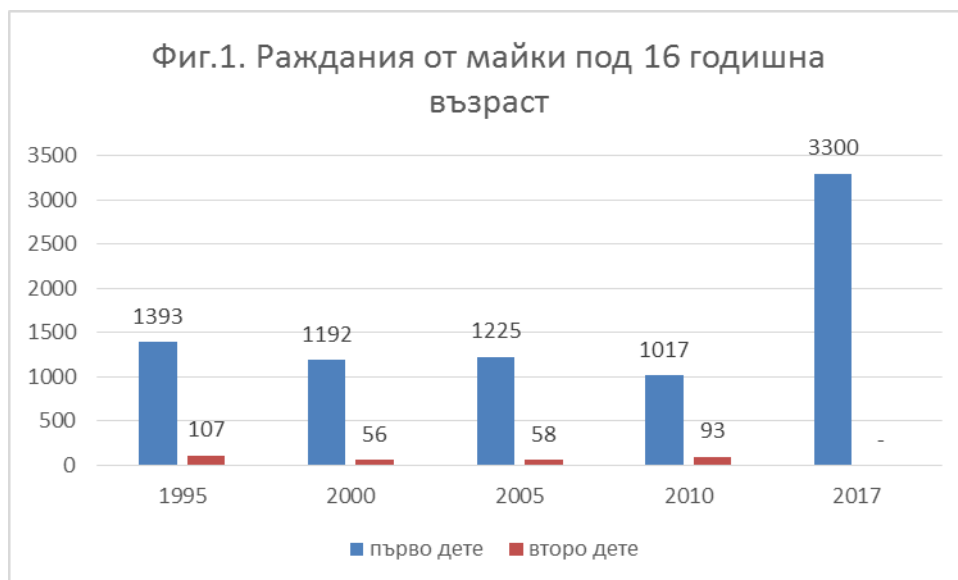
на влахичните цигани и при съвременните класификации те също спадат към групата на уседналите православни християни - дасикане рома.¹⁰

По данни от последното преброяване (2011г.) ромското население в общината е около 17% от населението, което е втората по големина етническа група след българката. Те живеят на компактни групи, спазвайки своите неписани закони и правила. От една страна – се вижда, че те живеят интегрирано в социално-икономическия живот на общината, наемани са на работа когато отговарят с професионални знания и трудови навици и умения, децата са обхванати от образователната система – ходят на детска градина и на училище, сред ромското население има хора с висше образование, които активно работят за повишаване образователното ниво на ромската общност, на територията на общината функционират НПО, създадени предимно от роми, които са припознати от местната власт като партньори, в местната администрация работят роми и т.н. От друга страна – съществуват множество вторични проявления, които свидетелстват, че ромите продължават да са най-ниско образованата група сред населението в общината, въпреки, че децата посещават училище и дори завършват средно образование - болшинството остават функционално неграмотни¹¹, неграмотните и малограмотните момичета са повече в сравнение с момчетата, броят на преждевременно напуснали училище ромски деца е сравнително най-голям. Това създава условия за възпроизводство на функционално неграмотно ромско население, на хора, някои от които имат дипломи за завършено основно и средно образование, но реалните знания са твърде оскъдни и като правило – неприложими за трудова реализация.

Причините са различни – част се коренят в специфичната ромска култура и посочените по-горе проявления, част в социално-икономическите условия на живот – която в община Лом създава възможности за заетост, но се търсят предимно квалифицирани специалисти и най-вече хора с изградени трудови навици. както беше посочено по-горе практиката е показала, че лошите икономически условия и бедността не са първопричината за ниската образованост на ромското население, въпреки че често това се изтъква като основна причина поради, която ромските деца не посещават училище. В основата за това поведение са специфичните културно-етнически и социални норми, които рамкират целия жизнен път на ромите. Детските бракове и ранните раждания са част от тези социални норми на ромската общност, които обуславят ранното отпадане от образователната система и възпроизводството на функционално неграмотни поколения. Предпоставка за това се явява фактът, че ромското население в общината живее в компактни общности, практически изолирани от останалото общество.

¹⁰ Пампоров, А., Ромско всекидневие в България, 2006г. София

¹¹ Нивото на образование на уседналите роми в област Монтана, включително и на територията на община Лом е сравнително най-високо сред ромската общност в България . Пампоров, А., Колев, Д., Крумова, Т. и др. 2008. Ромите в България : Информационен справочник, София, фондация Отворено общество, с. 29.)

Източник НСИ, 2018

Резултати от проведеното емпирично изследване

За изясняване конкретните причини за настъпилото увеличение на ранните бракове и раждания от непълнолетни на територията на общината се направи опит за набиране на информация от самите млади майки – роми. Приемаме, че споделяната информация е истина, тъй като е анонимна, модераторът е външен за общината човек.

Профил на включените в проучването

Включените в проучването участници са две групи – групата на младите майки-ромки, част от които са родили децата си на 14-15 годишна възраст и втората група, която се състои от роми с висше образование, заемащи различни позиции в обществото, включително и работещи в местната администрация, представители на , функциониращи активно НПО, лидери в ромската общност на територията на община Лом, представители на работодатели, на академичната общност.

Групата на майките – ромки е разнородна във **възрастово отношение** – част са 17-18 години, най-възрастната – 34 години. Болшинството имат по 1 дете, само една има три деца. Болшинството живеят в разширено семейство с предимно с родителите на съпруга, две живеят с родителите си, две – живеят самостоятелно в апартамент в блок, т.е. те живеят в условия, при които живеят българите – в жилище с нормални удобства – кухня, баня и стаи.

Всички говорят добре български, в семействата декларират, че говорят на български. По отношение на **образователното ниво** - всички декларират, че имат завършено средно образование, две от тях декларират, че продължават да учат в гимназиален курс след раждане на детето. Само една от тези, които живеят в разширено семейство сподели, че иска да се отдели и да живеят самостоятелно.

„Това (да живее отделно) е най-голямата ми мечта. Надявам се това да стане скоро, скоро....“

Споразумение за изпълнение на СВОМР №РД50-40/24.04.2018 г.

Сдружение „Местна инициативна група – Лом“, гр.Лом, ул. “Георги Манафски“ № 19, ет.2
тел:0971/2 90 02.e-mail: office@miglom.org , email: miglom@abv.bg
www. <http://miglom.org/>

Декларираат, че имат интерес към **трудова заетост**, но чакат някои да им предложи работа. Говорят за „добра работа“, но не свързват тази работа с професионални знания и умения. На въпрос: какво умеете да правите – всички еднозначно отговарят – „*Да чистя*“. Работещите работят по програми към общината. На въпрос: ако тези програми спрат, какво ще правите – мълчат или отговарят, че „казано ни е че сега има и ние ходим да чистим програма.“

На всички участници в проучването млади майки **децата ходят на датска градина и на училище**, повечето са горди с постиженията на децата си в училище, често ги цитират, готови са според възможностите да направят и правят каквото могат за да продължат децата да ходят на училище и „*децата да се чувстват добре*“.

Резултати, получени чрез дискусия - фокус група и интервюта

1. Младите майки са обезверени, обезкуражени, нямат интереси и изявени желания. Примирени са с начина на живот, който водят. Живеят като правило в разширени семейства – с родители на съпруга или собствените родители. Мечтаят да живеят самостоятелно, част от по-продължително живеещите в брак са излезли от дома на разширеното семейство и живеят в апартаменти.

2. Броят на децата в ромското семейство постепенно намалява – често са семейства с по едно дете до три деца.

3. Оценяват раждането на дете преди пълнолетие – случило се тъй като била влюбена, вижда единствено промяна на живота си чрез раждане на дете.

4. Отговорността за възпитанието и образованието на децата се различава според подгрупата, от която са: калайджиите считат, че момичето ще ходи на училище докато има такова в населеното място, където живеят, по-младите и от другите подгрупи – приемат, че образованието на момичета и момчета трябва да е еднакво. Споделят, че децата им ще ходят на училище докато не завършат средно образование. Причината за тези различия е дълбоко утвърдената традиция – до сватбата момичето да е девствено, да няма сексуални контакти и да „*се опази чисто*“. Категорично всички определят сега съществуващата ситуация в ромската общност и в общината като „развратна“, стимулираща развратно поведение, което преди по мнение на родителите им не е било. Това е причина да са винаги до дъщерите, когато те навършат 12 години,

„за да не тръгнат по лош път“, „да не ги излъже, измами някое момче“.

„Много разврат има при нас. Изнасилват и момичета....после нищо.“

5. Ранни раждания съществуват и дори последните години се увеличават, въпреки официално изразяваното обратно мнение на някои влиятелни в общината ромски НПО. Прикриват се ранни детски бракове в техните семейства.

6. Ранните раждания се оправдават с предпазване на младежите от употреба на наркотици; младежите (деца – от 12-16 годишни) създаващи семейство с подкрепа на родители и общността, вече като семейни „започват да мислят по друг начин“, „търсят работа“, „дрогата вече не им е интересна“ – твърдения, които нямат логика и изглеждат неверни и целево търсени за да оправдаят собственото поведение на членовете на ромските НПО, поддържащи в действителност ранните раждания.

7. Родителите в повечето случаи не одобряват ранните бракове и раждания, но когато това се случва – приемат и подкрепят децата си. Посочват, че често родителите са безсилни да предотвратят ранни бракове и раждания. Посочват като причини неумението да възпитават момичетата „да имат морал“, семейната среда и модела на поведение в семейството в общността – родители с чести смени на партньора, деца от различни бащи. (Говорят повече майки на момчета и на малки момиченца, другите – мълчат и не взимат отношение по този проблем)

8. Наблюдава се разлика в начина на живот на ромите в града и живеещите в селата. В селата живеят по задружно и не се делят вътре в общността. Образованието се цени повече при тези, живеещите в селата.

9. Условия на живот – затворени в социалната група и в подгрупите, завършилите основно и дори средно образование с малки изключения са функционално неграмотни, нямат мотивация за придобиване на професия, занаят. Дори предишни поколения да са получили името си от упражняван занаят – днес – техните потомци нямат влечение да продължат този занаят. Бедността, потребност от удовлетворяване на базисни потребности от храна, от елементарни условия за живот в ежедневието, ограничените външни контакти създава силно депресивно състояние. Не се интересуват от чуждо мнение било като похвала или като порицание.

„Оскотяваш и правиш глупости. После съжаляваш, но вече е късно.“

10. В някои подгрупи и до днес продължава купуването на булки. Родителите на момчето и на момичето се договарят за условията на брака още когато момичето е малко – 8-10 годишно. Като правило когато момичето е вече около 12 годишно то отива да живее в дома на момчето и там е отглеждано от неговите родители. Не винаги такъв брак е консумиран на тази възраст, но това са редки случаи. Момичето, младата жена се прима от мъжа си, от родителите, а и от самата нея като „служиня“ на мъжа си и на неговото семейство и винаги трябва да е готова да им прислужва в ежедневието. Тя няма собствен живот, няма свои желания, дори не мисли, че може да има свои желания.

За придобиване на професионални умения и за образование – не може да се говори. Участници в изследването декларираха, че независимо от това че са родили дете, продължават да ходят на училище за да завършат средно образование. Ходенето на училище и получаването на знания и умения, развитие на личността са различни неща и в случая ходенето на училище е свързано с изпълнение на задължение и

Споразумение за изпълнение на СВМР №РД50-40/24.04.2018 г.

Сдружение „Местна инициативна група – Лом“, гр.Лом, ул. “Георги Манафски“ № 19, ет.2

тел:0971/2 90 02.e-mail: office@miglom.org , email: miglom@abv.bg

www. <http://miglom.org/>

самозалъгване. Получаването на диплома не е мотивация за младите майки за продължение на обучението към професионална квалификация. Самото „ходене на училище“ не може да свърже с получаване на знания, а по-вече с възможност за излизане извън дома.

11. Трудовата реализация виждат в намиране на неквалифицирана работа по задължение. По отношение на курсовете, организирани от БТ – само една от участничките в изследването е завършила 3-4 курса, но не си е намерила работа след това. Дори при наличие на свободни работни места от БТ ѝ е било отказано да се кандидатира. Силно негативно отношение към БТ и институциите в общината съществува у всички включени в проучването участници от ромски етнос. Липсва самоинициатива за намиране на работа. Приели са обяснението, че те като представители на ромския етнос са нежелани от работодатели и без да се замислят използват този мотив да обясняват своята пасивност дори когато работодателят е също от ромския етнос. Няма идея за получаване на професионални знания и умения, които те само да инициират да получат. Пасивност в поведението като цяло.

12. Сред младите майки се установи формиран страх от това да се знае какво мислят, какво искат, да изразяват собствено мнение. Дори този страх се проявява и по отношение на хора от тяхното близко обкръжение. Категорично отрекоха да познават ромите от фондация Рома и други НПО, които работят с ромския етнос на територията на общината. Те не искат да ги припознаят, не ги приемат, дистанцират се от тях. Няма доверие в тези организации. Следователно, тези организации не могат да изпълняват своята мисия сред ромската общност на територията на общината. Едновременно с това, към външен за общината човек (към модератора на фокус група дискусиата) изрази доверие и в поведението им се разпознаваше – „зов за помощ“ като в безперспективно, безизходно състояние. Такова отношение имат и към отделни личности, които в различни житейски ситуации са им оказали помощ и съдействие, но това отношение се представя negliжирано, като нещо, което не ги интересува и няма значение за тях, а всъщност – много ценят такъв човек, но не се дава вид в публичното пространство.

Основен извод и възможност за въздействие

Профил на млади майки, родили неосъзнато като непълнолетни

Младите майки-ромки са изцяло подвластни на ромската общност и социалните норми, които традиционно изповядват. Вътрешно в себе си – те искат да възпитат своите деца така, че да „излязат“ от гетото и ромската общност, но нямат сила и увереност, че могат да се справят, нямат сила да се противопоставят. Подкрепа от съпрузите не получават, инерцията ги повлича и те живеят по традиционно установения начин без това да им допада. Искат промяна, но нямат инициатива тя да се случи. Готови са да приемат промяна, но без подкрепа отвън ромската общност това не е възможно да се случи.

Част от младите жени се изправят срещу условията, в които са принудени да живеят в гетото и в разширеното семейство. Те се възприемат като робини, които трябва да обслужват мъжа си, родителите му и семейството му. Те мислят за развод, но нямат нито психически, нито икономически сили да напуснат семейството. На

Споразумение за изпълнение на СВМП №РД50-40/24.04.2018 г.

Сдружение „Местна инициативна група – Лом“, гр.Лом, ул. „Георги Манафски“ № 19, ет.2

тел: 0971/2 90 02, e-mail: office@miglom.org, email: miglom@abv.bg

www. <http://miglom.org/>

практика те нямат удовлетворителен семеен живот. Това е една от причините да не искат повече деца да раждат.

Не вярват на ромските лидери, но вярват частично и проявяват лоялност към човек, който при някакви житейски обстоятелства им е помогнал. Недоверието към ромските лидери е провокирано от факти, известни на младите майки и интерпретирани от тях, за това, че лидерите и НПО на територията на община Лом работят за утвърждаване на статуквото.

Нямат мечти, нямат желания в дългосрочен план. Не са мотивирани към професионална квалификация защото те вече са майки и съпруги и трябва да се подчиняват на мъжа си. Но търсят работа – частична, почасова, каквото им падне, което ги прави в собствените им очи – „малко независими“. Не им е чужда мисълта за „развод“, но ги е страх. Подтиснати и обезверени са за бъдещето си. Вече не вярват на съпрузите си, че те са тяхна упора и закрила, но се подчиняват.

В близкото минало действащи модели на подражание за промяна на поведението не са актуални. Те не вярват в нищо и в никого, за собствените си възможности имат ниска оценка. Тази оценка постоянно име се втълпява от членовете на разширеното семейство, от членовете на общността в гетото.

Пряка връзка между имотното състояние и нивата на образование при ромите на територията на община Лом не се наблюдава. Ромите, които са с ниски доходи държат децата да ходят на училище. В това те виждат възможност, макар и много малка, да създадат за децата друг, различен от техния живот. Осъзнават че образованието е изход за излизане от бедността и каквото могат са готови да направят. Важно е да се отбележи, че те не разчитат на съпрузите си за развитието на децата им. Живеещите в селата в по-голяма степен пращат децата си на училище.

Възможен канал за въздействие е религията. Безизходицата, в която се намират, ги връща към религията, но липсват представители на религиите, особено на православната, които да се заемат с мисия на утвърждаване на личността им и мотивация към образование, реално образование и професионална квалификация, която да ги изведе от сега съществуващата малограмотна тяхна ромска общност и разширеното им семейство. Традиционно – жената – майка на момчето е властта вътре в къщата и когато тя е образована – мотивира следващите поколения към образование, което променя начина на живот и въвежда нови потребности. Етническите групи – калайджии, решетари и цуцумани, към които са ромите в община Лом, имат склонност към възприемане на новото, към образование, което може да бъде основа за формиране на мотивация за образование. В част от ромските семейства това се случва, но тези семейства като правило се изолират от ромската общност, на тях се гледа негативно.

Основни изводи

Направеният анализ позволява да се изведат следните основни извода: На лице е ситуация в ромското население – младите момичета и майки, при която е възможно инициране на промяна на начина на живот и включването им в активни икономически и социални дейности. Извеждането от гетото и създаване на условия за промяна на бита и ежедневието би способствало за прекъсване на възпроизводството на бедност и функционално неграмотно население сред ромите.

Споразумение за изпълнение на СВМП №РД50-40/24.04.2018 г.

*Сдружение „Местна инициативна група – Лом“, гр.Лом, ул. „Георги Манафски“ № 19, ет.2
тел:0971/2 90 02.e-mail: office@miglom.org , email: miglom@abv.bg*

www. <http://miglom.org/>

Следва да се преосмисли сега съществуващите форми на взаимодействие с ромските НПО към които населението няма доверие и не признава. Да се потърсят други форми на взаимодействие на местната власт с жените от средното и възрастното поколение на разширеното ромско семейство, които са проводниците на ново поведение сред ромските подгрупи, населяващи община Лом.

Приложение:

Структура на фокус-група дискусия с млади –майки от ромския етнос